

PROVOCĂRI IMPUSE ÎNVĂȚĂMÂNTULUI SUPERIOR, CA URMARE A CRIZEI PANDEMICE COVID-19

Ionuț CALARAȘ, student, Facultatea Științe Reale, Economice și ale Mediului,
Universitatea de Stat „Alecă Russo” din Bălți
Coordonator științific: **Alina SUSLENCO**, dr., lect. univ.

Abstract: *Currently, the whole society is obsessed and focused on the problem of the Covid-19 pandemic, which affected all economic and social branches, but also the educational process, so I was motivated to research more in this field, to find and propose more solutions; or, to know more deeply such a problem. In the present paper, the theoretical-practical aspects of the changes in the higher education process as a result of the pandemic crisis were analyzed. In this context, we analyzed and researched several aspects of online education: what is online education, advantages, disadvantages, crisis situation, conclusions. The research methodology focuses on the use of several research methods such as: analysis, synthesis, induction, deduction, scientific abstraction, comparative analysis, graphs, tables. In conclusion, we can mention that higher education in the Republic of Moldova has undergone major changes with the emergence of the pandemic crisis from the perspective of internet connection, providing gadgets to all educational actors, training teachers to work online, training students to connect at one of the educational platforms, online assessment, the results of which are not permanently a mirror of students' skills and performance, etc. The most acute problem or dilemma for the student world is the organization of practical classes, which we lack in the pandemic. Coming to university, inspiring the scientific air, being in the circle of the academic world, experimenting, confronting yourself, persuasively arguing, dressing according to university standards - this is the real life of a student.*

Keywords: *education, online education, mixed education, pandemic crisis, teacher, educational actors.*

Desfășurarea activității instructiv-educative, în cadrul sistemului de învățământ al instituției școlare, ia forma *procesului de învățământ*. Acesta reprezintă forma cu cel mai înalt nivel de organizare a activității de instruire și educație, de modelare a personalității umane. Este vorba de un proces progresiv (planificat, sistematic, metodic și intensiv) de acces la cunoaștere și acțiune, pus sub controlul personalului didactic, bazat pe selecționarea și structurarea strictă a conținuturilor reactivate și pe efortul personal al elevului.

Procesul de învățământ reprezintă mijlocul principal prin care societatea noastră educă și instruește noile generații, responsabilitatea organizării și conducerii acestui proces revenind școlii. *Procesul de învățământ* ne apare, astfel, ca un ansamblu de activități organizate și dirijate, care se desfășoară etapizat, în cadrul unor

instituții specializate, sub îndrumarea unor persoane pregătite în acest scop, în vederea îndeplinirii anumitor obiective instructiv-educative [1].

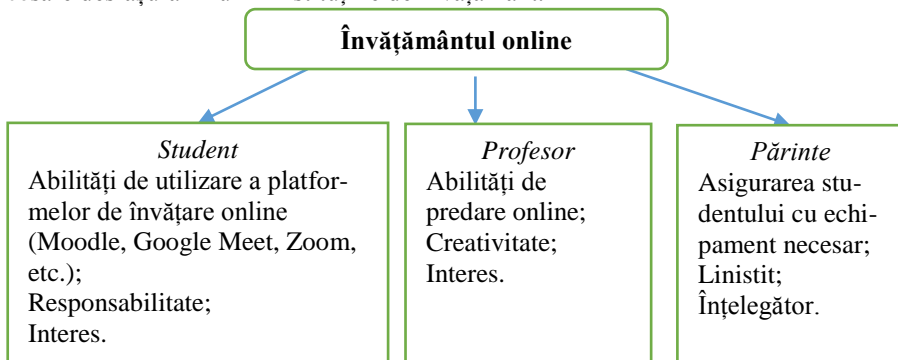
Învățarea online poate fi definită ca „învățarea care are loc parțial sau în întregime pe internet”. Pe net, învățarea este atrăgătoare pentru o serie de cursanți și devine mai obișnuită în școli, licee și în învățământul postliceal [6, p. 3].

Învățarea mixtă reprezintă „procesul încorporării a diverse stiluri de învățare, care se pot realiza prin intermediul resurselor fizice și virtuale mixte. Stilurile de învățare se referă la numeroasele modalități în care învață oamenii. Prin intermediul învățării mixte, acest lucru poate fi realizat prin crearea unei varietăți de sarcini de învățare și activități, utilizând tehnologia, instructorul și interacțiunea de tip „de la egal la egal” [6, p. 4].

Învățarea la distanță este un mediu în expansiune rapidă, care permite utilizatorilor flexibilitatea de a opera în afara constrângerilor de timp și loc. [5, p. 3]

Învățământul la distanță reprezintă învățământul în care profesorul se află într-o locație diferită de studenți și/sau conținutul orelor este dezvoltat sau livrat la studenți dintr-o locație în alta. [5, p. 5]

În figura 1, am redat schematic procesul de învățământ online și abilitățile necesare desfășurării lui în instituțiile de învățământ.

Figura 1. Actorii participanți în cadrul învățământului online

Sursa: realizată de autor

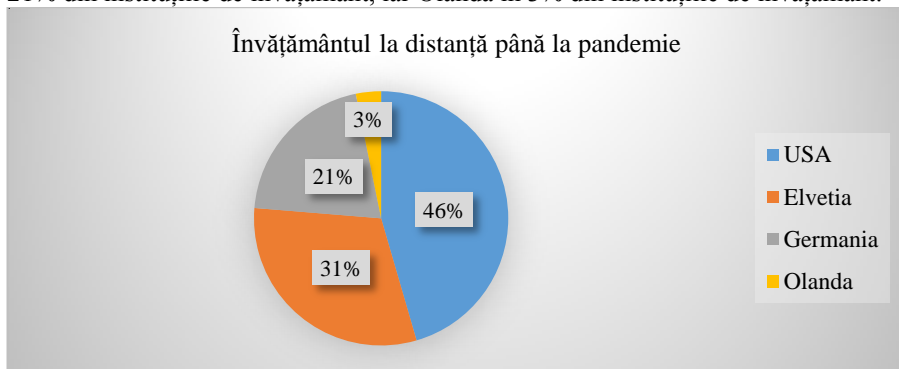
Din câte observăm din figura 1, la procesul de desfășurare a învățământului online pot participa 3 actori de bază, și anume: profesorul, studentul/elevul, dar și, în funcție de situație, părintele.

Abilitățile necesare pe care trebuie să le stăpânească un profesor în procesul de desfășurare a învățământului online sunt: abilitățile de predare online, creativitate, interes.

Pe de altă parte, un student/elev trebuie să dea dovadă de abilități de comunicare pe platforme de învățare online, responsabilitate și interes.

Dacă ar fi să facem o analiză a desfășurării procesului de învățământ online până la pandemie, atunci primim date sugestive, redate schematic în figura 2. În baza datelor figurii 2, putem observa că în SUA, chiar și până la pandemie, învățământul online se dezvoltă destul de bine și era aplicat de peste 46% din instituțiile

de învățământ. Pe de altă parte, în așa țări precum Elveția învățământul online se practica la fel de bine, iar 31% din instituțiile de învățământ erau deja pregătite și desfășurau această formă de învățământ. Germania aplica învățământul online în 21% din instituțiile de învățământ, iar Olanda în 3% din instituțiile de învățământ.

Figura 2. Țările care practicau învățământul online până la pandemie

Sursa: [2]

De asemenea, învățământul online până la pandemie se practica în Danemarca, Spania, Anglia, SUA și Italia, într-un număr redus de cazuri [2].

În decursul pandemiei, majoritatea țărilor din lume au fost provocate să practice învățământul online. Acestea au fost nevoite să facă un up-date la întreg materialul didactic și să îl modifice sub cerințele impuse de pandemie.

Tabelul 1. Avantajele învățământului online

Avantaje	
1. Distribuirea rapidă a materialelor didactice:	Profesorii sau administratorii pot transmite foarte repede, oricând, oriunde și oricui informațiile pe care le doresc. Astfel nu mai este nevoie de sincronizarea persoanelor pentru a se întâlni fizic; nimeni nu va pierde nimic, pentru că informațiile rămân online.
2. Elevii/ studenții intră în posesia materialelor printr-o simplă accesare	Orice persoană din grupul-țintă are acces la toate informațiile, oriunde și oricând.
3. Existența conținuturilor multimedia:	Prin internet pot fi transmise imagini, videoclipuri, fișiere și orice fel de materiale virtual, care întotdeauna au eficientizat învățarea.
4. Conținuturile pot fi șterse, corectate sau actualizate cu ușurință:	Dacă distribuitorul își dă seama ca a transmis o informație greșită sau poate dorește să o actualizeze, el poate face acest lucru oriunde și oricând. De asemenea, orice document poate fi editat și reeditat, astfel corectarea nu mai produce dificultăți.
5. Serviciu folosit de una sau mai multe persoane, crearea grupurilor	Informațiile pot fi îndreptate spre o persoană sau către mai multe în același timp, în mod individual sau se pot crea grupuri în care utilizatorii pot să comunice.

6. Folosirea conținuturilor interactive, existența feedback-ului:	Fiind existente grupurile, membrii pot face schimb de experiențe, păreri sau informații. De asemenea, ei pot primi feedback în timp real, chiar rapid de la administratorul grupului sau de la colegi. Astfel există interacțiune virtuală și nu numai învățare individuală
---	---

Sursa: [3]

Avantajele învățării online derivă, indiscutabil, din faptul că activitățile online pot fi accesate oricând și oriunde, cursanții pot alege domeniile de interes, le pot accesa în ritm individual. Timpul nu este determinat ca într-o sală de clasă, programul fiind mult mai flexibil.

Fiecare elev poate parcurge în mod independent materialul propus, putând accelera procesul de învățare sau încetini.

Învățarea online permite și elevilor, și profesorilor să interacționeze într-o comunitate online, fără a fi prezenți în același loc sau timp. Din altă perspectivă, elevii au posibilitatea de a prezenta mai multe informații procesate cu atenție, cu o implicare emoțională redusă [3].

Tabelul 2. Dezavantajele învățământului online

<i>Dezavantaje</i>	
1. <i>Dificultăți în utilizarea tehnologiei:</i>	Tehnologia avansează zi de zi și nu toate persoanele sunt la zi cu noutățile. De aceea, sunt întâmpinate probleme de utilizare și de accesare a informațiilor sau de realizare a unor proiecte sau teme. De asemenea, sunt întâlnite situații de confuzie și dezorientare, de unde apare și lipsa de motivație. Dar această problemă poate fi rezolvată prin tutoriale video.
2. <i>Lipsa comunicării reale/fizice:</i>	Când învățarea și comunicarea rămân axate în mediul virtual, atunci când oamenii se întâlnesc nu mai știu să comunice și încep să comunice tot prin tehnologie. Folosirea mediului virtual în exces ne robotizează!
3. <i>Situații limită</i>	Numesc situații limită cazurile în care o persoană este într-un anumit context în care nu poate avea acces la internet sau nu își permite acest lucru. Din acest motiv, se poate întâmpla să piardă o anumită informație care îi era utilă în acel moment, dar pe care nu o poate accesa pe loc. Aceste situații de criză chiar nu pot fi controlate.
4. <i>Lipsa echipamentului</i>	Pe teritoriul Republicii Moldova, mai există locuri unde nu este o conexiune la internet bună pentru realizarea lecțiilor online, dar există și multe familii, care nu au posibilitatea de a procura echipament capabil să susțină aceste lecții.

Sursa: [3]

Interpretarea eronată a explicațiilor scrise reprezintă, de asemenea, o problemă. Pentru elevi, învățarea online activă solicită mai multă responsabilitate, inițiativă și efort decât instruirea față-în-față. Deciziile legate de mărirea grupului de elevi vor limita foarte mult strategiile utilizate; un număr mare de elevi face imposibilă interacțiunea de calitate. Feedback-ul, de exemplu, devine tot mai dificil pe măsură ce dimensiunea clasei crește; se ajunge, în cele din urmă, la un punct în care pur și simplu nu este posibil ca un profesor să ofere feedback specific și prompt.

Dezavantajele învățării online sunt legate de faptul că sunt sărăcite relațiile interumane între elevi și profesori, dar și între elevi, cu reale efecte în timp, dacă se permanentizează acest mod de abordare a învățării. Acest tip de instruire poate fi un impediment pentru elevii cu rezultate școlare slabe; conținuturile expuse în mediul online pot fi mai greu de asimilat în condițiile în care înțelegerea acestora nu este facilitată de profesor.

Statistica curentă informează/ anunță că aproximativ 75% din numărul agențiilor educaționale sunt conectați la internet, astfel putem vorbi despre un proces educațional realizat. Totuși aceste date nu pot fi veridice atât timp cât unele localități rurale nu sunt conectate la net, deci copiii de aici și cadrele didactice nu realizează nici cantitativ, nici calitativ procesul educațional [2].

Din datele oficiale, se desprinde ideea că o treime din agenții educaționale nu au echipamente digitale care să le permită organizarea procesului educativ online. De la începutul anului 2021 MECC anunță că instituțiile de învățământ au fost asigurate cu echipamente digitale necesare și majoritatea au fost repartizate cadrelor didactice și elevilor. Totuși, aceste donații/achiziții n-au acoperit toate necesitățile umane. Tot aici trebuie să amintim despre pedagogizarea cadrelor didactice și a studenților/elevilor cu învățarea online; alegerea platformelor de predare-învățare-evaluare [1].

O problemă acută se depistează în familiile cu mulți copiii, mai ales dacă aceștia sunt școlarizați. În acest caz, prioritate în familie au copiii mai mari sau studenții, pentru că aceștia îi pot ajuta pe cei mai mici frați sau surori. Dar cum se poate afirma în acest caz că participă toți copiii la educație, chiar dacă în familie sunt și gadget-uri și internet, dar cantitativ insuficiente?

Ceea ce ține de practica online, eu, indubitabil, consider că acest lucru este imposibil. Dacă te consideri un student capabil și îți dorești un viitor prosper, atunci evident că practica trebuie să se desfășoare live, pentru că practica bate teoria [3].

Pandemia de COVID-19 este o pandemie în curs de desfășurare, cauzată de noul coronavirus 2019-nCoV (SARS-CoV-2), virus care provoacă o infecție, numită COVID-19, care poate fi asimptomatică, ușoară, moderată sau severă. Infecția severă include o pneumonie atipică severă, manifestată clinic prin sindromul de detresă respiratorie acută.

Primul caz de infecție cu noul coronavirus, pe teritoriul Republicii Moldova, a fost confirmat pe 7 martie 2020 la o femeie de 48 de ani revenită din Italia. La 18 martie 2020 a fost înregistrat primul deces al unei persoane infectate cu noul coronavirus [1].

Până pe 7 martie 2021, la un an de la pandemie, au fost confirmate prin teste de laborator 195.252 cazuri de infecție cu COVID-19, dintre care 171.330 persoane s-au vindecat, iar 4.500 persoane au decedat. Pandemia de COVID-19 a impus stagnarea multor procese din întreaga lume. Aceasta a creat o criza economică enormă, pe care lumea o va depăși cu mare greu, a cauzat sute de mii de decese, milioane de cazuri de îmbolnăviri, a cauzat sute și mii de ore petrecute în casă, fără nicio ieșire la aer liber [1].

Pandemia de COVID-19 a impus stagnarea multor procese din întreaga lume. Aceasta a creat o criză economică enormă, pe care lumea o va depăși cu mare greu, a cauzat sute de mii de decese, milioane de cazuri de îmbolnăviri, a cauzat sute și mii de ore petrecute în casă fără nici o ieșire la aer liber. Pe lângă aceasta, restricțiile

impuse de autorități, au creat un imbold enorm pentru dezvoltarea învățământului online. Dacă până la începerea pandemiei, în lume, învățământul online se practica doar în câteva țări, la momentul actual, practic tot globul pământesc folosește acest tip de învățământ [1].

Cunoscut ca „e-learning” sau, mai nou, ca „e-education”, conceptul de învățământ electronic (sau virtual) este reprezentat de interacțiunea dintre procesul de predare-învățare și tehnologiile informaționale. E-learning este în acest moment mai mult decât un concept, este parte din învățământul actual, tinzând să devină tot mai căutat prin economia de timp pe care o implică.

E-learning semnifică, într-o definiție neconsacrată, șansa omului de a se informa facil, rapid, în orice domeniu, nefiind condiționat de un suport fizic (cărțile din hârtie) sau de un intermediar (profesorul). Acest concept permite flexibilizarea procesului de învățământ până la a oferi cea mai largă gamă de cărți electronice, sfaturi, imagine și text.

Oportunitățile de învățare online și utilizarea resurselor educaționale deschise și a altor tehnologii pot reduce costurile asociate cu materialele necesare instruirii și permit utilizarea mai eficientă a timpului profesorului. Astăzi, putem vorbi despre o învățare combinată care îmbină oportunitățile de învățare față în față cu oportunitățile de învățare online. Gradul în care are loc învățarea online și modul în care este integrată în curriculum pot varia în funcție de școli. Strategia de combinare a învățării online cu instruirea școlară față în față este utilă pentru a adapta diversele stiluri de învățare ale cursanților și pentru a le permite fiecărui cursant să studieze în ritmul propriu.

Resursele online permit revoluționarea sistemului educațional, nu numai pentru că sunt convenabile și accesibile, ci pentru că permit ca întregul proces de predare și învățare să devină mai interesant și adaptat elevului digital. Astfel, se realizează o personalizare a învățării. Astăzi, elevii și profesorii beneficiază de resurse online gratuite și resurse online plătite. Fiecare elev preferă resurse variate în funcție de subiectele de interes și de stilul de învățare. Profesorii și elevii doresc instrumente de bună calitate, care să fie gratuite. [4]

Utilizarea tehnologiilor informaționale și comunicaționale (TIC) pentru asigurarea continuității învățământului la distanță a devenit prioritatea de bază a sistemului de învățământ în Republica Moldova. Cu o rată de penetrare a internetului în Republica Moldova de circa 79,9% în 2019 (valoare considerabil redusă comparativ cu rata de penetrare de 90% în UE în anul 2019), învățământul la distanță s-a dovedit a fi o sarcină dificilă pentru 16,000 elevi (4,8% din total) și 3000 profesori (10,6% din total) care nu au acces la tehnologia TIC (laptop, tabletă sau acces la internet) [1].

Acest fapt a făcut imposibilă transmiterea și primirea instrucțiunilor (nemaivorbind de organizarea lecțiilor și monitorizarea/evaluarea progresului învățării) pentru o pondere substanțială a elevilor și profesorilor. Potențial cel mai grav afectate sunt familiile cu mai mulți copii de vârstă școlară, care locuiesc în medii cu conexiune slabă la internet, spre exemplu, cele din mediile rurale (74,5% conexiune fixă la internet versus 86,1% în mediile urbane), familiile cu studii incomplete (64,7% rata conexiunii la internet în rândurile persoanelor cu studii medii incomplete comparativ cu 94% printre cele cu studii superioare) și gospodăriile cu venituri reduse

(56,7% conectivitate a internetului în rândurile celor cu un venit mai mic de 3.000 lei comparativ cu 96,5% în gospodăriile cu venituri de peste 6.000 lei/lună) [1].

Sprijinirea elevilor prin oferirea de posibilitate de a utiliza calculatoarele existente a reprezentat, de asemenea, o provocare din cauza numărului limitat de calculatoare disponibile, a stării lor, sistemului de operare și a planificării logistice necesare pentru acestea.

Spre exemplu, în conformitate cu datele Biroului Național de Statistică, școlile din toată țară sunt dotate cu circa 32.501 calculatoare, dintre care 28.500 sunt utilizate în scopuri de învățare. Totuși, aproximativ 24.000 dintre acestea sunt vechi de peste 5 ani și trebuiau să fie înlocuite pentru a corespunde standardelor adoptate de Ministerul Educației, Culturii și Cercetării (MECC) în 2015. Multe dintre aceste calculatoare sunt destinate și adaptate pentru utilizarea în clasă și nu pentru a fi distribuite elevilor și profesorilor și utilizate în afara clasei, iar acordarea suportului IT și altui tip de suport tehnic va fi la fel de dificilă [4].

Învățământul la distanță, chiar și acolo unde este ușor accesibil, nu reprezintă un substitut perfect pentru învățământul față în față. Interacțiunea profesor-elev și comentariile profesorului pentru elevi sunt limitate, fapt care face aproape imposibilă aplicarea abordării învățării centrate pe elev.

Aproape 50% din elevii din învățământul profesional tehnic (ÎPT) au declarat că au primit comentarii constructive limitate din partea profesorilor, dintre care 16% vorbesc despre comentarii foarte limitate, iar alții 7% chiar despre absența acestora, fapt care demotivează elevii și sporește nivelul de neîncredere și frustrare [2].

Scopul evaluărilor interne este de a măsura progresul elevilor și a ajuta părinților și profesorilor să acorde sprijin celor care au rămas în urmă. Lipsa acestor informații poate avea consecințe negative de lungă durată pentru elevi. De asemenea, învățarea la distanță reprezintă o provocare din punct de vedere al organizării și gestionării timpului, elemente greu de controlat pentru elevi, dar și pentru profesori.

Presiunea învățământului la distanță este mare din cauza complexității și multitudinii sarcinilor primite zilnic de către elevi. Circa 35% dintre elevi vorbesc despre limitarea timpului liber sau pentru odihnă, sau absența acestuia, observându-se accentuarea disparității de gen (40% fete comparativ cu 29% băieți). Împreună cu nesiguranța și imprevizibilitatea duratei pandemiei, acest fapt poate, la rândul lui, să cauzeze un nivel sporit al stresului și să aibă consecințe în afara procesului de învățământ. Acest lucru este adevărat nu doar pentru elevi, dar și pentru profesori, părinți și îngrijitori. Aici e de menționat faptul că mulți dintre studenții anilor terminali sunt angajați în câmpul muncii și în cazul când profesorii abundă în teme și exersări, aceștia sunt nevoiți să abandoneze serviciul sau să se transfere la secția frecvență redusă. Ce se întâmplă însă în cazul când studenții mai au și familiile proprii, copii? Cum reușesc să îmbine conceptele: părinte ideal, soț/soție ideal/ideală, student/ă cu performanțe, dacă temele/sarcinile sunt un amalgam de informații? În acest caz ar trebui să se revizuiască programele de studiu. [3]

O altă problemă o constituie accesul inegal la învățarea de la distanță a copiilor și tinerilor cu CES, rămași singuri acasă [1]

Închiderea universităților, cauzată de COVID-19, tinde să afecteze nu doar învățarea, dar și alte aspecte sociale, precum sănătatea mintală, violența sau inegalitățile

sociale pronunțate. Reacția guvernului, a societății civile și a partenerilor de dezvoltare a fost promptă și hotărâtă, dar există încă lacune și provocări care trebuie abordate. Experiențele de învățare la distanță au oferit până în prezent lecții valoroase, inclusiv cu privire la importanța de adaptare rapidă a sistemului de învățământ la realitățile variate. Educația tradițională trebuie nu doar să fie adaptată și reformată, dar acest proces reformativ trebuie să cuprindă oportunitățile de inovare și, astfel, să devină mai deschisă pentru a răspunde cerințelor actuale ale tinerilor, inclusiv celor din grupurile vulnerabile și membrilor societății pe larg. Noua Strategie a sectorului educației pentru anii 2021- 2030, care este la momentul actual în curs de elaborare și se bazează pe lecțiile învățate, reflectate în Evaluarea sectorului educației (2019), constituie o oportunitate excelentă de a crea un sistem de învățământ mai rezistent, operativ și eficient, capabil să reacționeze în mod eficient la crize fără perturbarea procesului de învățare. Situația se poate transforma într-o oportunitate de regândire a curriculumului, proceselor de predare-învățare-evaluare și dezvoltare a competențelor studenților în vederea consolidării abilităților de învățare online și susținerii motivației lor. [4]

Vorbind totuși despre studiile universitare, am dori să ne referim și la faptul că profesorii universitari nu-și prea cunosc studenții, mai ales pe cei din anul I sau dacă cursul este nou. În acest context, iarăși reiterez faptul persistenței unui moment când studenții pot să dea răspunsuri orale sau scrise de cele mai dese ori în locul altora. În acest caz nu se mai poate vorbi despre o evaluare obiectivă.

Un alt impediment cu care se confruntă orice student, dar mai ales cei care studiază științe exacte, este cel că în momentul efectuării unor lucrări de laborator la care este necesară prezența lângă utilaje, acest fapt nu este posibil. În momentul în care noi ar trebui să înțelegem concret cum funcționează aparatul, să îl pipăim, noi putem doar să ne imaginăm aceasta.

Un inginer nu este un filolog ca să opereze numai cu imaginația și creația proprie, el are nevoie de date concrete, utilaje concrete care ar putea fi utilizate în sală. Pe lângă aceasta, deseori ne confruntăm cu problema că nu există material didactic în regim electronic. Acele cărți din care au învățat zeci de generații, care nu au fost modificate zeci de ani, din care lucrăm și noi în zilele de azi, practic este imposibil de le up-datat în regim electronic. De aceea, studentul nu poate pătrunde în esența problemei, ci doar o analizează de la suprafață și speră să nu se mai confrunte cu așa tip de provocări. Ar trebui cu adevărat reformat întreg sistemul de educație, ca, în cazuri excepționale, să nu fie așa dezastru precum e la noi în universități la momentul actual.

În concluzii, putem menționa că este necesară aplicarea unei abordări bazate pe evaluarea riscurilor, pentru a maximiza beneficiile educaționale, de dezvoltare și de sănătate pentru studenți, cadre didactice, personal și publicul larg și a ajuta la prevenirea unui nou focar de COVID-19 în comunitate.

Pe lângă aceasta, apare necesitatea de a atinge echilibrul corect, contextualizat, dintre sprijinirea învățării eficiente a studenților, pe de o parte, și asigurarea sănătății, igienei și siguranței studenților, personalului și publicului larg, pe de altă parte.

Este necesară concentrarea eforturilor asupra construcției unui sistem de învățământ superior sustenabil care presupune un sistem ce nu este doar mai robust și

mai bine echipat pentru a face față potențialelor crize noi, dar și mai flexibil și mai agil, oferind, astfel, o gamă mai largă de modalități și tehnologii alternative de învățare pentru toți studenții, astfel încât studiile să aibă loc în medii sigure, cu sprijin corespunzător pentru învățarea și bunăstarea lor.

De asemenea, este necesară depunerea de eforturi pentru depășirea decalajelor mari (inclusiv în domeniul digital) și concentrarea intensă asupra flexibilității, echității și incluziunii, consolidând, în același timp, capacitățile de gestionare a riscurilor și de implementare a soluțiilor inovatoare.

Pentru a eficientiza învățământul online din cadrul instituțiilor de învățământ superior, ar fi benefic de a crea un mecanism concret de predare-învățare-evaluare, care să răspundă la întrebările: ce? cum? cât?; a încadra în sistem cadre tinere, care să accepte schimbarea; să se facă schimb de ideologii cu țările unde s-a activat în regim online.

În vederea îmbunătățirii procesului educațional din învățământul superior propunem:

- a) motivarea și susținerea studenților de a învăța independent;
- b) implicarea cadrelor didactice și a studenților în proiecte naționale și internaționale;
- c) concentrarea maximă a materiei științifice;
- d) crearea posibilităților studenților de a polemiza pentru a ajusta conținuturile teoretice la necesitățile practice.

Considerăm că aceste propuneri vor ajuta sistemul de învățământ superior din Moldova la depășirea crizei pandemice și la transformarea învățământului online dintr-o amenințare, dificultate într-o oportunitate.

Bibliografie:

1. Ministerul Educației, Culturii și Cercetării [online]. Disponibil: <https://mecc.gov.md/ro/content> (accesat 01.03.2021)
2. Provocări pentru învățământul online [online]. Disponibil: <https://newsmaker.md> (accesat 02.03.2021)
3. <https://www.didactform.snsr.ro>
4. Studiu UNICEF [online]. Disponibil: <https://www.unicef.org/moldova/media/4236/file> (accesat 05.03.2021)
5. SHAHMORADI, L., CHANGIZI, V, MEHRAEEN, E. *The challenges of E-learning system: Higher educational institutions perspective*, 2018 [online] [citat 01.03.2021]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/327652540_The_challenges_of_E-learning_system_Higher_educational_institutions_perspective
6. WILSON, R. *Online Learning Revealing the Benefits and Challenges*, 2015 [online] [citat 01.03.2021]. Disponibil: https://fisherpub.sjfc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1304&context=education_ETD_masters
7. SUSLENCO, A. MOVILĂ, I. *Оценка инновационной активности преподавателей и студентов в контексте формирования конкурентоспособности университета*. In: Актуальные научные исследования в современном мире, Ucraina, 2018, p. 62-67. ISSN 2524-0986, [online] [citat 02.03.2021]. Disponibil: <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=32763613>

8. SUSLENCO, A. *Обучающая среда Moodle как инструмент формирования конкурентоспособности специалистов в университетах Молдовы*. In: „Актуальные научные исследования в современном мире”, 2019, nr. 6(50), p. 104-108. ISSN 2524-0986. [online] [citat 02.03.2021]. Disponibil: <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=41279862>
9. AMARFII-RAILEAN, N., SUSLENCO, A. *Modernizarea învățământului superior prin consolidarea abilităților antreprenoriale și digitale în condițiile revoluției industriale 4.0*. In: *Studia Universitatis- Moldaviae științe exacte și economice*, Nr. 2 (118), 2018, p. 151-156. ISSN 1857-2053. [online] [citat 02.03.2021]. Disponibil: http://studiamsu.eu/wp-content/uploads/22.p.151-156_112.pdf
10. SUSLENCO, A. *Aportul educației universitare în descoperirea și dezvoltarea potențialului studenților*. In: *Dezvoltarea economico-socială durabilă a euroregiunilor și a zonelor transfrontaliere*, vol. XXIX, Iași, Tehnopress, p. 99-106. ISBN 978-0606-685-468-9. [online] [citat 02.03.2021]. Disponibil: https://issuu.com/bibliotecauniversitaraba/docs/anuar_12_calameo
11. SUSLENCO, A. *Young specialists' innovative culture as a factor of sustainable university innovation development*. In: *Progrese în teoria deciziilor economice în condiții de risc și incertitudine*, vol. XXVIII, Iași, Performantica, 2017, p. 182-188. ISBN 978-606-685-519-8. [online] [citat 04.03.2021]. Disponibil: https://www.researchgate.net/profile/Georgia_Daniela_Tacu_Harsan/publication/322420564_Progrese_in_teoria_deciziilor_economice_in_conditii_de_risc_si_incertitudine_vol_28/links/5a58815da6fdccf0ad1afc72/Progrese-in-teoria-deciziilor-economice-in-conditii-de-risc-si-incertitudine-vol-28.pdf
12. SUSLENCO, A. *Potențialul uman al tinerilor specialiști – un traseu spre durabilitatea unei economii*. In: *Diversitate interculturală: artă și educație*, Iași, ARS LONGA, 2017, p. 177-182. ISBN 978-973-148-255-2. [online] [citat 06.03.2021]. Disponibil: http://dspace.usarb.md:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/4279/anuar_2017.pdf?sequence=1&isAllowed=y
13. SUSLENCO, A. *Valorificarea potențialului creativ al tinerilor specialiști din învățământul superior în contextul asigurării sustenabilității*. In: *Dezvoltarea economico-socială durabilă a euroregiunilor și a zonelor transfrontaliere*, vol. XXXVI, Iași, Performantica, 2020, p. 54-63, ISBN 978-606-685-744-4. [online] [citat 10.03.2021]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/2020.11.04.Iasi_volum%20ESPN%2036.pdf